

Katastrofa lodi Patria 25. listopadu 1940

25.11.2025 - | Vojenský historický ústav Praha

Využití uprchlíků jako zbraně, určené k rozvrácení území protivníka, není vynález posledních desetiletí. Příklady takto cynického a bezcitného zacházení s lidskými osudy nalezneme i v minulosti. Na 25. listopadu přichází výročí události, jež se tragicky dotkla i stovek československých občanů.

Země Izrael se stala za druhé světové války cílem pronásledovaných evropských Židů, kteří do ní směřovali legálními i nelegálními transporty. Mnoho jich využilo lodní cestu po Dunaji. Mezi těmito uprchlíky vznikaly spontánně vojenské skupiny složené z mužů, rozhodnutých v zahraničí aktivně vystoupit proti Hitlerově velkoněmecké říši. Již v září 1939, krátce po vypuknutí druhé světové války, vznikla na Dunaji, na lodi Frostule, vojenská skupina československých dobrovolníků v čele s podporučíkem Antonínem Hanákem-Fleischmanem.

V roce 1940 se velkoněmecká říše pokusila zabít tři mouchy jednou ranou. Jednak se zbavit části – ze svého úhlu pohledu – „rasově méněcenného obyvatelstva“, ukrást těmto lidem majetek a současně destabilizovat mandátní území Společnosti národů Palestina, jehož správou byli pověřeni Britové. Cílem bylo zvýšit napětí mezi židovskými a arabskými obyvateli a případně podnítit arabské povstání. Akci organizoval Adolf Eichmann. Jím vedený Ústřední úřad pro židovskou emigraci (Zentralstelle für jüdische Auswanderung, ZjA) zorganizoval v létě 1940 vystěhování přibližně 3600 Židů z Vídně, Gdaňsku a Prahy. Všichni za povolení vycestovat a za uhrazení transportních nákladů zaplatili vysoké finanční částky. Neměli ovšem povolení britské správy ke vstupu do mandátního území. V září 1940 přepravila ZjA uprchlíky na říčních parnicích po Dunaji do přístavu Tulcea v delzě Dunaje v Rumunsku. Odtud tři pronajaté parníky Atlantic, Milos a Pacific, plující pod panamskou vlajkou, odvezly židovské uprchlíky po Dunaji a přes Černé a Středozemní moře ke břehům britského mandátu.

Britská správa chtěla zabránit arabskému povstání, které hrozilo vypuknout v případě velkého přílivu židovských imigrantů do mandátního území. Současně chtěla odradit další uprchlíky od pokusů přijet legálně či ilegálně na Střední východ, který krátce před tím napadla italská armáda z Libye. Proto rozhodla nepustit uprchlíky z lodí Atlantic, Milos a Pacific na pevninu a internovat je na Madagaskaru. 1800 z nich přemístila z hygienicky nevyhovujících prostor lodí Pacific a Milos na loď Patria. Příslušníkům československé vojenské skupiny na lodi Patria, vzniklé již v průběhu cesty na lodi Milos z iniciativy Ing. Emila Grégra-Grünhuta a Arnošta Brauna, přislíbila, že je vylodí v průběhu cesty v Egyptě, a umožní jim vstoupit do československé zahraniční armády.

Patria byla francouzská zaoceánská osobní loď o výtaku 11 885 tun, vyrobená v roce 1913. Zpočátku byla nasazena na linkách přes Atlantik. Od roku 1932 obsluhovala ve Středomoří námořní spojení mezi jižní Francií a mandátním územím Společnosti národů v Sýrii, spravovaném Francouzi. Ještě na jaře 1940 se na její palubě plavili z Bejrútu do Marseille českoslovenští dobrovolníci, směřující k československé 1. divizi v Agde. Po porážce Francie v červnu 1940 loď zůstala v přístavu v Haifě, kde ji zabavili Britové. Měla sloužit jako loď pro přepravu vojska.

Do situace se vložily židovské organizace, které imigraci do Izraele podporovaly a které se snažily deportaci uprchlíků z Evropy na Madagaskar zabránit. V případě ztroskotání lodi by podle mezinárodních zákonů byly britské úřady povinny trosečníky přijmout. Dvoukilogramová bomba, propašovaná na loď organizací Hagana 22. listopadu, selhala. Silnější bomba, umístěná stejnou organizací na lodi 24. listopadu, explodovala 25. listopadu 1940. Z důvodu špatného technického stavu trupu lodi v něm bomba prorazila příliš velký otvor, který způsobil neočekávaně rychlé

převrácení a potopení lodi. Při katastrofě zahynulo přibližně 300 osob, většinou židovských uprchlíků, ale také 50 mužů posádky a britských strážů. Zahynulo též čtrnáct příslušníků československé vojenské skupiny, kteří se tak de facto stali prvními padlými československými vojáky za druhé světové války na Středním východě.

Tomáš Jakl

Literatura

Erich KULKA, . Naše vojsko, Praha 1992.

Další podrobnosti

Judita Matyášová, Ztroskotání Patrie. Cesta tisíců Židů do bezpečí skončila v roce 1940 tragicky; Lidovky.cz

Pavel Štingl, Příběh trosečníků Patrie; Česká televize - iVysílání

Na 85 let starou tragickou událost přišly v neděli 23. listopadu zavzpomínat desítky lidí

Pietního setkání na Novém židovském hřbitově v Praze na Žižkově se účastnil i velvyslanec Izraele JE Amir Weissbrod a rovněž ředitel Vojenského historického ústavu Praha, brigádní generál Aleš Knížek.

„Padli dříve, než mohli vstoupit do řad jednotek československé zahraniční armády. Příslušníci vojenské skupiny, kteří ztroskotání lodi Patria přežili, osvědčili své odhodlání na všech frontách boje proti Hitlerovu Německu,“ zdůraznil Aleš Knížek.

Na palubě se plavili židovští uprchlíci, kteří utíkali před hitlerovským terorem, mezi nimi i mnoho československých Židů. Tragédie v haifském přístavu si vyžádala 267 životů. Hana Pavlů, která tehdy jako devatenáctiletá dívka přežila, zavzpomínala:

„Lod' se velmi rychle natočila na bok. Paluba směřovala šikmo dolů. Pamatuju na ten hrozný křik... Jak lidi padali ze schodů do zaplaveného podpalubí a křičeli, to je něco, co mě ještě dneska pronásleduje ve snech. Ta hrůza nikdy nepoleví.“

Patria připomíná odvahu, zoufalství a tragédii těch, kteří utíkali před hrůzami holocaustu.

<https://www.vhu.cz/katastrofa-lodi-patria-25-listopadu-1940>